

Příloha č. 1 Preventivní program školy LMŠ a ZŠ Vlášnický dvůr

2023/24

1. ZÁKLADNÍ ÚDAJE O ŠKOLE

Název a adresa školy, pro kterou platí tento MPP	Lesní mateřská škola a základní škola Vlášnický dvůr, Vlášnice 59, 39301
Jméno a příjmení ředitele	Mgr. Adriana Chittussi
Telefon na ředitele	724 170 356
E-mail na ředitele	info@vlasenickydvur.cz

Jméno školního metodika prevence	Mgr. Dita Horká		
Telefon	721 733 562		
E-mail	dita.horka@vlasenickydvur.cz		
Specializační studium		Studuje, předpokládaný termín dokončení kurzu: 06/2024	
Realizátor vzdělávání	Jules a Jim		

Jméno výchovného poradce	Mgr. Pavlína Kábová		
Telefon	607 706 457		
E-mail	pavlina.kabova@vlasenickydvur.cz		
Specializační studium	ANO		
Realizátor vzdělávání	katedra psychologie FF UK		

Jméno školního psychologa	škola nemá stálého vlastního psychologa, podle potřeby spolupracuje s Mgr. Milošem Staňkem
Telefon	
E-mail	

	Počet tříd	Počet žáků/studentů	Počet ped. pracovníků
ZŠ – I. stupeň	2	15+26	8
ZŠ - II.stupeň	1	11	7
Celkem pedagogů na škole			10

2. STRUČNÁ ANALÝZA SITUACE

Základní škola Vlášnický dvůr je nestátní školou, sídlí v extravilánu obce Vlášenice (místní části města Pelhřimov), v prostorách bývalého hospodářského stavení včetně přilehlých pozemků. Škola obsahuje všech devět ročníků, výuka probíhá ve trojročí, počet žáků v jednotlivých třídách aktuálně činí 15, 26 a 11. Celková kapacita školy je 70 žáků. Škola využívá učebny, kancelář, šatny, sociální zařízení, jídelnu s výdejnou a místnost pro výuku tělesné výchovy. Pro výuku jsou k dispozici přístroje jako notebooky, tablety, velkoplošný televizor, videokamera se stativem, mikroskopy, audiopřehrávač, dataprojektor, elektronické varhany, klavír. Na chodbě i v učebnách jsou k dispozici křesla a gauč, sloužící žákům a pedagogům k odpočinku. Pro družinu jsou k dispozici stolní hry, stavebnice, tvořivý materiál. Škola disponuje školním dvorem ve stylu přírodní zahrady, kde žáci tráví část výuky, přestávky a čas v družině, dále je součástí školy venkovní amfiteátr. Aktivita školní družiny a příležitostně i výuka probíhají rovněž v lese, na loukách a polích v blízkém okolí školy.

Pedagogický sbor čítá třídní učitele pro každé trojročí, učitele na odborné předměty a vychovatele ve školní družině s pedagogickým vzděláním; velká část učitelů rovněž absolvovala kurzy montessori pedagogiky, respektující komunikace, kritického myšlení. Škola disponuje potřebným počtem asistentů pedagoga pro děti se SVP. Všichni pedagogičtí pracovníci školy jsou podporováni v soustavném dalším vzdělávání, o kterém se navzájem průběžně informují. Ve škole pravidelně probíhají supervizní setkání, kterých se účastní většina pedagogických pracovníků.

Školu navštěvují žáci především z Pelhřimova a okolních obcí, aktuálně jsou všichni žáci české národnosti. Ve škole se vzdělávají i děti s různými stupni podpůrných opatření.

Základní škola využívá kombinaci tří základních pedagogických proudů: pedagogiku Marie Montessori (individuální přístup i individuální postupování učivem, plánování a spoluzodpovědnost za zvládnutí učiva, připravené prostředí, zapojení více smyslů, učení v souvislostech, kooperace dětí v homogenních i heterogenních skupinách, prezentace výstupů), Hejného metodu výuky matematiky a metody kritického myšlení. Předpokladem k získání pozitivního vztahu ke vzdělávání (a v širším slova smyslu i prevencí) je smysluplnost zadávané práce, svobodná volba z více možností, možnost spolupráce napříč věkovým spektrem a nabývání pocitu osobní úspěšnosti v bezpečném prostředí bez známkování. Škola klade důraz na zajišťování tvořivého a podnětného školního prostředí a bezpečného klimatu, tolerující osobnostní zvláštnosti dítěte. Škola používá průběžné formativní a závěrečné slovní hodnocení, děti jsou vedeny k poskytování vzájemné (popisné a respektující) zpětné vazby a k sebereflexi. Ve škole je podporována kultura partnerství a respektu mezi dětmi i dospělými (demokratická tvorba společných pravidel, zdvořilé tykání apod.), časté příležitosti k otevřené komunikaci (komunitní kruh – „elipsa“, „mírový stoleček“ s osnovou k řešení konfliktů a nedorozumění);

škola zároveň plní i funkci komunitního centra (rodiče mají neomezený přístup do výuky, po dohodě může výuku zhlédnout i veřejnost, škola (spolu)pořádá vzdělávací, odpočinkové, tvůrčí, poznávací a sportovní aktivity s rodiči. Žáci jsou vedeni k uvědomování si svých potřeb a k vzájemné ohleduplnosti i k ohleduplnosti k (životnímu) prostředí. V týdenním intervalu se žáci jednotlivých tříd setkávají v rámci komunitních kruhů a jednou za měsíc až dva probíhá větší „celoškolní kruh“; na tato setkání žáci různých ročníků i pedagogové přinášejí problémy a témata vztahující se k fungování školy a vztahů v ní. Ve škole je rovněž k dispozici stálá schránka důvěry, kterou děti příležitostně využívají. V případě, že se mezi lidmi ve škole objeví konflikt, pedagogové se neprodleně věnují ošetření situace, a to přednostně před další výukou.

Mezi aktivity školy patří i komunitní a vzdělávací akce pro laickou i odbornou veřejnost. Škola spolupracuje s organizacemi, jejichž činnost doplňuje výchovně vzdělávací cíle školy. Například: lokální instituce (Město Pelhřimov, Domov pro seniory Proseč-Obořiště atd.), NNO (Hodina H.), kulturní organizace (městská knihovna, muzeum apod.), poradenská zařízení (PPP Pelhřimov, SPC Jihlava), s rodiči (zájmové i profesní směřování).

3. STANOVENÍ CÍLŮ MPP

1. Cíl:	Nadále ve škole udržovat a aktivně podporovat zdravé a bezpečné klima
Ukazatele dosažení cíle:	průběžný monitoring ze strany všech pedagogů, dotazníkové šetření mezi dětmi a rodiči, případně diagnostické šetření provedené externím odborníkem
Zdůvodnění cíle:	předpoklad k úspěšnému učení a učení se
Návaznost na dlouhodobé cíle:	základní a zásadní prvek profilace školy

2. Cíl:	Uspořádat adaptační kurz pro celou školu, systematicky budovat a posilovat dobré vztahy napříč školou
Ukazatele dosažení cíle:	reflexe na konci adaptačního pobytu, pravidelné komunitní kruhy, monitoring ze strany pedagogů – přehled řešených témat, dotazníkové šetření, supervizní setkání
Zdůvodnění cíle:	osvědčilo se na začátku roku pro přivítání nováčků, vzájemné naladění se na sebe a pozitivní vstup do nového školního roku
Návaznost na dlouhodobé cíle:	budovat přátelskou a otevřenou školní komunitu, facilitovat úspěšné začlenění nováčků

3. Cíl:	Zvyšovat komunikační dovednosti jednotlivých žáků, vést je k vědomí vlastní sebehodnoty a poskytnout jim nástroje ke konstruktivnímu řešení problémů, posilovat jejich resilienci vůči stresu a náročným situacím
Ukazatele dosažení cíle:	průběžná (sebe)reflexe, dotazníky, monitoring ze strany pedagogů (přehled konfliktních situací a jejich řešení, témata objevující se v rámci školních kruhů)
Zdůvodnění cíle:	podporovat osobnostní rozvoj žáků, předat jim nástroje v této oblasti
Návaznost na dlouhodobé cíle:	rozvoj kompetencí dle ŠVP, psychohygiena

4. Cíl:	Vzdělávání pedagogů v jednotlivých oblastech rizikového chování, tak, aby integrovali příslušná témata související s RCH do běžné výuky
Ukazatele dosažení cíle:	přehled absolvovaných kurzů a proběhnuvších takto zaměřených výukových jednotek s integrovanými tématy RCH
Zdůvodnění cíle:	Propojení témat primární prevence s dalším učivem je pro žáky zajímavější a poskytuje jim realističtější obraz světa a efektivnější přípravu na život, než když vše probíhá izolovaně
Návaznost na dlouhodobé cíle:	učení „pro život“, relevantní výuka

5. Cíl:	Zvyšovat a rozvíjet čtenářskou (a digitální) gramotnost žáků, pomoci jim zorientovat se v online světě a rizicích s ním spojených
Ukazatele dosažení cíle:	počet žáků zapojených do preventivních aktivit v této oblasti, přehled takto zaměřených vzdělávacích aktivit
Zdůvodnění cíle:	s ohledem na rostoucí význam technologií (zejména AI) a na čas, který žáci tráví v online prostředí, a vzhledem k měnícím se rizikům, poskytovat žákům aktuální nástroje k jejich regulaci
Návaznost na dlouhodobé cíle:	rozvoj kompetencí a nezávislého kritického myšlení žáků

6. Cíl:	Zvyšovat povědomí rodičů a zásadách zdravého životního stylu a hygieny (včetně digitální) pro jejich děti, se zvláštním zaměřením na potraviny a nápoje ovlivňující pozornost, dále na cirkadiánní a spánkový rytmus a faktory, které na něj působí
Ukazatele dosažení cíle:	počet rodičů účastnících se besed
Zdůvodnění cíle:	některé děti si ke svačině nosí nevhodné potraviny a nápoje negativně ovlivňující jejich pozornost, některé děti mají problém s výkyvy pozornosti
Návaznost na dlouhodobé cíle:	zdravý životní styl, psychohygiena

7. Cíl:	V rámci specifické primární prevence uspořádat program zaměřený na prevenci konzumace tabákových výrobků
Ukazatele dosažení cíle:	počet žáků zapojených do preventivních aktivit v této oblasti, přehled takto zaměřených vzdělávacích aktivit, počet žáků odmítajících kouření i e-cigarety
Zdůvodnění cíle:	téma rezonuje mezi žáky
Návaznost na dlouhodobé cíle:	zdravý životní styl, prevence užívání návykových látek

4. SKLADBA AKTIVIT **MPP** PRO JEDNOTLIVÉ CÍLOVÉ SKUPINY

a) Pedagogové

Název a odborné zaměření vzdělávání	Kurz SPARK (resilience)
Stručná charakteristika	Kurz pro pedagogy k metodice Zipyho kamarádi (podpora duševního zdraví školních dětí)
Realizátor/lektor	Zipyho kamarádi
Počet proškolených pedagogů	1-2
Počet hodin	8
Termín konání	říjen 2023

Název a odborné zaměření vzdělávání	Internetoví úžasňáci
Stručná charakteristika	Rizikové faktory zneužívání internetu a sociálních sítí a jejich omezení
Realizátor/lektor	třídní učitelé jednotlivých trojročí
Počet proškolených pedagogů	6
Počet hodin	5
Termín konání	v průběhu školního roku

Název a odborné zaměření vzdělávání	Kvalifikační studium pro metodiky prevence – 2. část
Stručná charakteristika	kvalifikační studium ŠMP
Realizátor/lektor	Jules a Jim
Počet proškolených pedagogů	1
Počet hodin	173
Termín konání	v průběhu školního roku

Název a odborné zaměření vzdělávání	Krizová intervence v prostředí školy
Stručná charakteristika	úvod do problematiky krizové intervence
Realizátor/lektor	MAP / Tremedias
Počet proškolených pedagogů	3
Počet hodin	8
Termín konání	listopad - březen

Název a odborné zaměření vzdělávání	školení první pomoci
Stručná charakteristika	školení první pomoci pro pedagogy
Realizátor/lektor	ČSČK
Počet proškolených pedagogů	5
Počet hodin	12
Termín konání	srpen 2023

b) Žáci**Tematické bloky ve výuce, zaměřené na prevenci rizikového chování**

Ročník/po loletí	Předmět	Vzdělávací oblast	Téma	Časová dotace	Vyučující
první trojročí	dílny čtení	jazyk a komunikace	pravidelné chvilky „mindfulness“	à 5-10 minut	Pavlína Kábová
první trojročí	dílny čtení	jazyk a komunikace	prevence šikany	4 hod	Pavlína Kábová
první trojročí	dílny čtení	jazyk a komunikace	prevence xenofobie	4 hod	Pavlína Kábová
druhé trojročí	dílny čtení a výchova k umění	jazyk a komunikace, umění	pravidelné meditace a mindfulness	à 5-10 minut	Tereza Kottová
druhé trojročí	dílny čtení	jazyk a komunikace	efektivní řešení konfliktů	ad hoc podle potřeby	Tereza Kottová
druhé trojročí	projekty, prezentac e produktů	napříč všemi	bezpečnost v kyberprostoru	soustavně podle potřeby	Tereza Kottová

druhé trojročí	dílňý čtení	napříč	prevence zneužívání nikotinu	první pololetí	Tereza Kottová
třetí trojročí	dílňá čtení	jazyk a komunikace	prevence zneužívání alkoholu	2 hod	Eva Dušková
druhé trojročí	dílňý čtení, občanská výchova	napříč	prevence zneužívání nikotinu	první pololetí	Eva Dušková
třetí trojročí	dílňá čtení, občanská výchova	jazyk a komunikace	prevence projevů rasismu a xenofobie	2 hod	Eva Dušková
třetí trojročí	dílňá čtení	jazyk a komunikace	ad hoc prevence RCH podle momentální potřeby a inspirace	à 1-2 h	Eva Dušková
3. trojročí	angličtina	jazyk a komunikace	prevence zneužívání návykových látek	2 h či dle potřeby	Dita Horká

3. trojročí	angličtina	jazyk a komunikace	prevence projevů rasismu a xenofobie	2 h či dle potřeby	Dita Horká
-------------	------------	--------------------	--------------------------------------	--------------------	------------

Specifická prevence

Název programu	Dívčí kruh
Typ programu	interaktivní seminář
Stručná charakteristika programu	program zaměřený na informování a besedu o zdravém fungování ženského a mužského těla, změnách v pubertě, sexuální výchovu
Realizátor	Mgr. Marie Šrédlová
Cílová skupina	žákyně-dívky (starší/mladší)
Počet žáků v programu	27
Počet hodin programu	2+2
Návaznost programu na cíle MPP	zdravý životní styl, prevence sexuálně rizikového chování
Ukazatele úspěšnosti	počet zúčastněných žákyň
Termín	první pololetí
Zodpovědná osoba	Mgr. Adriana Chittussi

Název programu	Chlapecký kruh
Typ programu	interaktivní seminář
Stručná charakteristika programu	program zaměřený na informování a besedu o zdravém fungování mužského a ženského těla, změnách v pubertě, sexuální výchovu
Realizátor	?????
Cílová skupina	žáci – chlapci (starší/mladší)
Počet žáků v programu	25
Počet hodin programu	2+2
Návaznost programu na cíle MPP	zdravý životní styl, prevence sexuálně rizikového chování
Ukazatele úspěšnosti	počet zúčastněných žáků
Termín	první pololetí školního roku
Zodpovědná osoba	všichni průvodci se snaží hledat lektora

Název programu	Nekuřátka / Típni to / (Ne)pijeme s rozumem / (Ne)beru
Typ programu	beseda, zážitkový program
Stručná charakteristika programu	blok primární prevence
Realizátor	Jules a Jim
Cílová skupina	žáci druhého / třetího trojročí
Počet žáků v programu	15/24
Počet hodin programu	2 /2
Návaznost programu na cíle MPP	zdravý životní styl, prevence zneužívání návykových látek
Ukazatele úspěšnosti	počet zúčastněných žáků, následná reflexe, postoje žáků ke kouření
Termín	leden 2024
Zodpovědná osoba	Mgr. Dita Horká

c) Rodiče

Název programu	Zdravé děti
Stručná charakteristika programu	beseda pro rodiče zaměřená na zdravé stravování a životní styl, včetně rizik souvisejících s problematikou slazených nápojů, případně energetických nápojů, jejich vliv na pozornost, spánkový rytmus, apod.
Realizátor	Mgr. Michaela Blažková
Počet hodin programu	2
Termín konání	první pololetí
Zodpovědná osoba	Mgr. Pavlína Kábová

Název programu	bude upřesněno podle aktuálního vývoje
Stručná charakteristika programu	bude upřesněno podle aktuálního vývoje
Realizátor	bude upřesněno podle aktuálního vývoje
Počet hodin programu	bude upřesněno podle aktuálního vývoje
Termín konání	bude upřesněno podle aktuálního vývoje
Zodpovědná osoba	bude upřesněno podle aktuálního vývoje

5. EVALUACE - (v minulém školním roce škola se školním programem zatím nepracovala)

A) Kvalitativní hodnocení

1. Na základě vytyčených ukazatelů úspěšnosti posudte u každého programu, zda bylo dosaženo stanovených cílů

2. Na základě zjištění rozhodněte, zda budete v hodnoceném programu pokračovat i v následujícím roce.

B) Kvantitativní hodnocení

I. PRÁCE PEDAGOGICKÉHO SBORU

Vzdělávací akce pro pedagogické pracovníky v oblasti prevence RCh	
Počet vzdělávacích aktivit	
Počet celkově proškolených pedagogů	
Počet hodin	

II. SPOLUPRÁCE ŠKOLY S RODIČI

	Počet aktivit	Počet hodin	Počet zúčastněných rodičů
Aktivity pro rodiče v oblasti prevence RCH			

III. PREVENTIVNÍ AKTIVITY PRO ŽÁKY ŠKOLY

Specifické preventivní aktivity, reagující na individuální situaci (problém) ve třídě	Počet aktivit	Počet žáků	Počet hodin přímé práce
Blok primární prevence	Nekuřátka/ Típní to	15/ 21	4
Interaktivní seminář			
Beseda			
Komponovaný pořad			
Pobyťová akce			
Situační intervence			
Jiné			

Volnočasové aktivity při školách	Počet aktivit	Počet žáků
Školní kluby		
Školní kroužky	šachy tanec s V.K.	
Víkendové akce školy		
Prázdninové akce školy		
Jiné	- celoškolní lyžařský kurz - výlet do Prahy	

Použité zkratky:

PPŠ – Preventivní program školy
RCh – Rizikové chování
SPJ – Sociálně patologické jevy
NNO – Nestátní neziskové organizace
ŠMP – Školní metodik prevence
RVP – Rámcová vzdělávací program
ŠVP – Školní vzdělávací program

Školní program proti šikanování

1. Úvod

Program proti šikanování vychází z Metodického pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT- 22294/2013-1) a je součástí školního preventivního programu školy. Je vypracován v souladu s platným zněním Školního řádu.

Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné a spolupracující prostředí, kde se všichni podílí na budování respektujících vztahů, jak mezi žáky, tak učiteli, a kde k nežádoucímu chování zaujímají odmítavý postoj. Na vytváření a realizaci programu

se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci, jeho koordinace je v kompetenci školní metodičky prevence. Za jeho realizaci a evaluaci odpovídá ředitelka školy. (Škola má ze zákona odpovědnost za vytváření a udržování bezpečného prostředí, za ochranu žáků a jejich zdraví a za předcházení vzniku jakýchkoli forem rizikového chování na škole, tedy i šikany. Ředitel školy má zároveň odpovědnost za zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví pro své zaměstnance, tedy také za prevenci šikany zaměřené na učitele (1 § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.)

2. Charakteristika šikany

Šikana je **agresivní chování** ze strany jednotlivce či skupiny, které **se v čase opakuje** (nikoli nutně) a **je** založeno na **vědomé, záměrné, úmyslné** a obvykle **skryté snaze ublížit** fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická **nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku** pro oběť a **samoučelností agrese**.

Důležitým rysem šikany je **skrytost**:

- o **odhalení** zejména pokročilé šikany **brání** z rozličných důvodů a pohnutek **všichni** účastníci vyšetřování často **včetně oběti**.
- o důsledkem může být podcenění závažnosti a rozsahu výskytu šikany nebo obtížné nalezení útočníků
- o proto je důležité umět rozpoznat přímé a nepřímé signály šikany

2.1 Podoby šikany:

a) Přímá šikana může mít podobu:

- fyzickou (např. bití, plivání, tahání za vlasy)
- verbální (např. vulgární nadávky, zraňující komentáře k rase, národnosti, etnicitě, náboženství nebo sexualitě, výhrůžky, násilné a manipulativní příkazy)
- neverbální (např. urážlivá gesta a zvuky, zírání, používání zstrašujících nebo výhružných výrazů ve tváři, nebo v řeči těla, ničení/schovávání/krádeže věcí nebo učebních pomůcek)

b) Nepřímá šikana

- cílem je způsobit emocionální a psychologické utrpení a poškodit sociální status oběti

- útočník působí bolest tak, aby to vypadalo, že žádný takový záměr nemá
- hlavní agresor k útoku často využívá prostředníka, neútočí přímo
- většinou nefyzická (záměrná ignorace nebo izolování žáka nebo učitele, skryté ničení nebo krádež osobních věcí, rozšiřování zákeřných pomluv a lží, neoprávněná nařčení ze sexuálního obtěžování nebo nespravedlivého hodnocení u učitele, ničení pověsti a reputace, ponižování před ostatními žáky i pedagogy, nepříjemné sexuální provokace)
- v některých případech může být ale také třetí strana manipulována do situace, kdy má zapříčinit fyzické ublížení

c) Kyberšikana

- elektronická šikana (př. zakládání falešných profilů na jméno žáka, učitele s dehonestujícím obsahem, prezentace ponižujících videí na různých portálech, prezentace zraňujících komentářů na webu, rozesílání vulgárních nebo výhružných koláží s tváří žáka nebo učitele či příslušníků jeho rodiny, výhružné SMS nebo e-maily apod.)
- oproti šikaně má mnohem větší dosah (svědkem nebo útočníkem může být i několik lidí)
- často doplňkem klasické přímé a nepřímé šikany (důležité prověřit souvislosti)

2.2. Rozdíl mezi škádlením a agresí

- Za šikanování se nepovažuje škádlení nebo agrese, které nemají znaky šikanování
- Hranice, která odlišuje šikanování od škádlení nebo agrese, bývá někdy nezřetelná. Jedním z **rozlišujících prvků** je **schopnost** žáka škádlení **opětovat, bránit se mu, zastavit ho**. Pokud se žák škádlení nebo agresi neumí nebo nemůže bránit, cítí se bezradný a bezmocný, a přesto škádlení nebo agrese pokračuje, pak toto chování přerůstá v šikanu
- Cítí-li pedagog, že není v jeho moci zastavit zlobení a nerespektování žáků, toto chování se stává vědomým, záměrným, úmyslným, pedagog se cítí bezbranně,

ztrácí autoritu a poměr sil v rolích žák x pedagog se obrací; pak toto chování přerůstá v šikanu

Šikana není:

- jednorázová rvačka, nevhodný vtip či konflikt
- vyčlenění dítěte z kolektivu, pokud není motivováno snahou ublížit

(Detailněji popsané rozdíly mezi šikanou a škádlením viz příloha 2 k metodickému pokynu MŠMT)

2.3. Přímé a nepřímé varovné signály šikanování

(PŘÍLOHA 4 metodického pokynu (MŠMT, 2016))

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet např. z důvodu etnicity, sexuální orientace, náboženského vyznání apod.;
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejm. pronášené nepřátelským, nenávisťným, pohrdavým tónem;
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem;
- skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků;
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich;
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí;
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;
- žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmlouvání učitelům apod.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;
- při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními;
- při přestávkách vyhledává blízkost učitelů;
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený;
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;
- stává se uzavřeným;
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené;
- zašpiněný nebo poškozený oděv;
- stále postrádá nějaké své věci;
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy;
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole;
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Zákonní zástupci žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování:

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi;
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.;
- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem;
- nechce dítě jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach;
- ztráta chuti k jídlu;
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o odvoz autem;
- dítě chodí domů ze školy hladové (agresori mu berou svačinu nebo peníze na svačinu);
- usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!";
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně;
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad;
- zmínky o možné sebevraždě;
- odmítá svěřit se s tím, co ho trápí;
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze;
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí;
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, projevuje i zlobu vůči rodičům;
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma; své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.);
- dítě se vyhýbá docházce do školy;
- dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

2.4. Stadia šikanování a náročnost intervence

Školní šikanování má svůj zákonitý vnitřní vývoj.

Zkrácený popis stadií šikanování (Kolář, 2011):

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíbený a není uznávaný. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích (což může být i školou vytvářené konkurenční prostředí), kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese. Stupňování agrese může být dáno také neřešením předchozí situace.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Třída ví, o koho jde. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“. Většinou platí mezi ostatními žáky názor - „raději on, než já“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Platí „Buď jsi s námi, nebo proti nám.“ U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které pro přehlednost můžeme označit jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

Ve čtvrtém a pátém stadiu hrozí reálné **riziko prorůstání parastruktury šikany do oficiální školní struktury. Stává se to v případě, kdy iniciátor šikanování je sociometrickou hvězdou.** Je žákem s výborným prospěchem, má kultivované chování a ochotně pomáhá pedagogovi plnit jeho úkoly.

Zvláštnosti u psychických šikan

U psychických šikan zůstává princip stadií nezměněn, nicméně v popředí je nepřímá a přímá verbální agrese čili psychické násilí. Často se zraňuje „jen“ slovem a izolací. Rozdíl je pouze v tom, že se nestupňuje násilí fyzické, ale psychické. (Krutost psychického násilí si však v ničem nezadá s nejbrutálnější fyzickou agresí.)

Známky pomáhající určit stadia šikanování:

	Počáteční stadium	Pokročilé stadium
Jak se oběti chovají A jak odpovídají?	Poměrně otevřeně mluví o tom, co se jim stalo a kdo je šikanoval.	Je patrná ustrašenost, nechtějí prozradit, kdo jim ublížil. Někdy zdůvodňují své zranění bizarním způsobem.
Jak svědkové spolupracují?	Vyjadřují nesouhlas se šikanováním a bez většího strachu vypovídají.	Odmítají vypovídat, tvrdí, že nic neviděli a neslyšeli. Občas přiznávají, že nesmějí nic říct, protože by měli peklo. Případné výpovědi působí podezřele.

Jak se svědkové vztahují k podezřelým agresorům?	Násilí nepopírají a vyjadřují vůči němu své výhrady.	Násilí bagatelizují nebo ho popírají.
Jak se o konkrétním násilí vyjadřují ostatní členové skupiny?	Projevují soucit s obětí a porozumění neférovosti ubližování silných slabým.	Oběť je kritizována a znevažována. Často je obviněna, že si to vlastně způsobila sama.
Jak se členové skupiny vztahují k trpící nebo zraněné oběti?	Agresori nejsou vnímáni jednoznačně pozitivně, ale diferencovaně, jejich okolí se to nebojí vyjádřit.	Oceňují, chválí a brání agresory, popř. pro ně hledají polehčující okolnosti.
Jaká je atmosféra Ve skupině?	Malá soudržnost, nespolupráce, omezená svoboda projevu a názoru. Atmosféra je však ještě „živá“.	Těžká atmosféra strachu, napětí a nesvobody. „Špatně se tu dýchá

Intervence v závislosti na stadiu šikany

Existuje **zásadní rozdíl** ve vyšetřování a dílčí pomoci u **počátečního** (tj. prvního, druhého a třetího) a u **pokročilého stadia** (tj. čtvrtého a pátého), kde už jde o *onemocnění* skupiny (patří odborné pomoci zvenčí). U prvních tří stadií nalezneme vhodné svědky a žáky ochotné spolupracovat na změně. Zatímco u čtvrtého a pátého stadia zůstáváme obvykle sami proti všem.

Důležité je rozlišení dvou počátečních, tzv. rozptýlených stadií, kdy ještě ubližování slabším není řízeno, a třetího stadia, kdy již existuje skryté organizované jádro agresorů, které klade intervenci tuhý odpor. U **prvního a druhého stadia** v některých vhodných případech **použijeme netrestající metodu** (lze využít někdy i

metodu usmíření a omluvy). **Ve třetím stadiu**, kdy se již formuje tzv. **protiúzdavný systém**, musí mít první pomoc speciální a v nějaké míře restriktivní charakter. První dvě rozptýlená stadia, kde se negativní proces rodí a nemá ještě kořeny, lze často zvládnout programy osobnostní a sociální výchovy, které reflektují šikanu. **Intervence ve třetím stádiu však již vyžaduje specializovaný program proti šikaně.** V případě, že skupina *onemocněla* čtvrtým a pátým stadiem – normy šikanování jsou zakořeněny a *protiúzdavný* systém je v chodu, ji musíme nejdříve **rozbít a vytvořit novou konstelaci** žáků, která dává naději na úspěšnou nápravu. **Odborníci prvního kontaktu zvládnou první, druhé a někdy i třetí stadium.** Specialisté na šikanu jsou vybaveni pro řešení třetího, ale i čtvrtého a pátého stadia. S tím, že některé komplikované případy pokročilých šikan nevyřeší ani specialisté a lze pouze jen mírnit škody.